

Alumnat vulnerable i mesures COVID

Oscar Puigardeu, Laia Vidal, Teresa Rivas, Inés Villén, Susagna Aisa,
 Maica Hidalgo, Míriam Pérez, Carla Duran, Josep Amorós
 CRETDIC Barcelona ciutat

Guia de lectura

El gran impacte que ha tingut en l'escola la pandèmia va portar als serveis educatius que tenim una funció d'assessorament, orientació i formació als centres educatius i els docents a pensar en com acompanyar-los en aquesta situació de tan alta complexitat.

Entre d'altres mesures que es van activar, el CRETDIC de Barcelona ciutat va elaborar un document, que ara us fem a mans, amb algunes reflexions i orientacions sobre els efectes que ha estat tenint la pandèmia en els diferents membres de la comunitat educativa, i que servís també per a l'orientació dels docents en la seva reflexió i en el treball amb l'alumnat i les famílies. El document, en el seu moment (començaments dels cursos 2020-21), va ser enviat als Equips d'Assessorament Psicopedagògic (EAP) i al Consorci d'Educació de Barcelona perquè el possessin a disposició dels centres educatius de la ciutat.

És un document genèric, però també pensat de cara a aquell alumnat més vulnerable i en el qual els efectes de la pandèmia poden ser més greus i, en alguns casos, també permanents. I té la voluntat d'incorporar tant aspectes reflexius com orientacions pràctiques de cara a l'actuació dels diferents professionals que intervenen en l'àmbit educatiu.

Introducció

La situació sanitària desencadenada pel COVID en els darrers mesos, així com la seva prevalença en l'actualitat, han fet necessaris canvis i adaptacions en les dinàmiques de les escoles, que han hagut d'incorporar mesures i protocols sanitaris per l'obertura dels centres. En el present document volem ressaltar qüestions relacionades amb l'acollida i l'acompanyament de l'alumnat amb n.e.e. dins del marc regulador actual, les dificultats amb les quals es poden trobar els docents i les famílies i algunes idees sobre com treballar-les.

Cal tenir present d'entrada algunes qüestions sanitàries genèriques que poden ajudar a enquadrar la qüestió sobre el risc i el contagi:

- L'incompliment de les mesures no suposa una situació de contagi sinó un increment de les possibilitats estadístiques del mateix.

- La importància de les mesures i la seva eficàcia no es mesura pel nombre d'incompliments individuals sinó pel nivell de compliment col·lectiu, ja que són mesures preventives. Per tant així els incompliments d'un nombre més petit de persones generen menys impacte potencial; de la mateixa manera que els incompliments en espais de menys risc, com espais oberts, generen menys impacte potencial.
- La previsió de possibles no compliments de les mesures de seguretat ajudarà a adoptar-ne de compensatòries que redueixin el risc dels mateixos.
- El registre de les situacions d'incompliment de mesures durant ajuda a la traçabilitat de les situacions de risc en cas d'aparició d'un cas positiu.
- Tenir clares les excepcions. Sanitat preveu que hi ha persones exemptes de dur mascareta i que no estan obligades a complir certes normes

Allò legal i allò possible.

Més enllà del que digui la normativa COVID sobre quin alumnat no està obligat a complir-la (per ex. no portar mascareta) el que és fonamental en el context escolar és poder parlar del que és legal i el que és possible.

Tenint present les mesures sanitàries, en el context educatiu caldrà pensar sobre la capacitat / disponibilitat / possibilitat per part d'alguns alumnes amb vulnerabilitat de complir-les perquè les raons de no compliment són diverses. Per tant, les respostes que construïm hauran de ser ajustades a les necessitats de l'alumne i dels recursos pedagògics, personals, socials, etc.

Per altra banda és molt important diferenciar entre el risc de contagi i la por al contagi. Les mesures que prenem al centre han de tenir a veure tant amb la implementació de mesures que baixin el risc de contagi com les que ajudin a disminuir l'angoixa i la por a contagiar-se.

Alumnat

Alumnat vulnerable.

Per tal de poder pensar en la resposta educativa, fora bo pensar sobre les dificultats que poden tenir aquest alumnat en relació al cos, les sensacions, les emocions, la conducta i les relacions.

Pel que fa al cos i la sensorialitat:

- Sensacions d'ofegament per la mascareta.
- Neguit per les dificultats de disposar del propi cos i del seu moviment a partir de les pròpies necessitats.

- Dificultats sensorials que limiten l'ús de mesures de protecció ja que son viscudes com a molt invasives.

En relació a la vivència i gestió de les emocions:

- Emocions diverses per causes variades (por, ansietat difusa, fòbies). Dificultats emocionals en portar elements de protecció degut a que generin un nivell d'ansietat no gestionable per l'alumne.
- Necessitats de l'alumne de ser contingut emocionalment davant situacions ansiògenes.

Respecte la conducta i la cognició:

- Pensament / funcionament personal amb una alta rigidesa que dificulta la flexibilitat per acceptar normes canviants en el temps o diferents en contextos diferents (família, escola, espais extraescolars...).
- Dificultats per complir la impossibilitat de tocar objectes degut a la necessitat compulsiva o per l'existència de conductes estereotipades.
- Com expressió de les dificultats en la regulació i acceptació de les normes de seguretat (conductes de transgressió).
- Un alt nivell d'impulsivitat que dificulta adequar els propis actes a les necessitats de protecció dels altres.
- Capacitat d'espera.
- Necessitat de mantenir rutines que ara suposen l'incompliment de les mesures de seguretat.

Aspectes relacionals i vinculars:

- Dificultats per entendre les regles que regulen les relacions i la seguretat col·lectiva en alumnes amb dificultats cognitives.
- Dificultats per complir les distàncies socials per les dificultats per entendre i respectar el concepte de distància interpersonal.
- Problemes en el vincle amb l'altre expressades en forma de desafiament a l'autoritat.
- Característiques de la seva relació amb els iguals i els adults i figures d'autoritat.
- Característiques de la comunicació i el llenguatge de l'alumne.
- Capacitat de lectura del llenguatge no verbal i de les expressions facials.

Unes altres variables a tenir en compte per pensar la resposta educativa, tenen a veure amb algunes dificultats de l'alumne que ja es donaven abans, la vivència del confinament i les mesures de protecció i l'acompanyament en la comprensió de la normativa de la protecció COVID. I, finalment, tenir en compte que algunes d'aquestes dificultats estan més associades a alguns perfils d'alumnes més específics (dificultats de la regulació del comportament, autisme...).

Grup.

Cal tenir present que l'alumnat no especialment vulnerable pot estar patint també per situacions viscudes al llarg dels darrers mesos i també per les circumstàncies especials que hi ha ara a l'escola. Cal tenir-ho en compte per tal de fer un treball en diverses línies:

- Acompanyament emocional.
- Comprensió de les necessitats i dificultats dels companys més vulnerables.
- Ajudar-los a disposar de mesures més protectores de la seva pròpia salut emocional i física.
- Explicar de forma explícita a cada grup d'alumnes que farem en cas de confinament preventiu els ajudarà en la gestió de la incertesa davant d'aquesta possibilitat.
- Els rumors no afavoreixen la calma i la bona convivència. La informació i la transparència és la millor manera de lluitar contra els rumors (en el sí de la comunitat educativa i dels mitjans de comunicació) sobre contagis i confinaments preventius a grups del propi centre o d'altres centres.

Orientacions / què fer.

Proposem 4 eixos per orientar la proposta educativa davant les necessitats i dificultats:

- **Anàlisi:** quina és la lògica particular de cada alumne i cercar respostes en funció d'aquesta.
  - Tenir en compte estratègies que han estat exitoses anteriorment:
    - Com afrontava situacions noves o generadores d'ansietat
    - Estratègies de contenció de l'ansietat o frustració.
    - Estratègies que han estat útils per millorar les possibilitats de participació de l'alumne i la seva interacció amb adults i iguals.
    - Estratègies que han funcionat per planificar i estructurar l'horari d'entorn i les tasques de l'alumne.
    - Estratègies que van funcionar per ajudar a l'alumne a acceptar límits.
    - Com afrontava les situacions de transgressió de la normativa.
    - Experiències d'adaptació de la normativa a les necessitats dels alumnes.
    - Estratègies que han funcionat prèviament amb l'alumne.
    - Anàlisis dels moments i les condicions que faciliten el respecte a la normativa.
  - Estratègies en relació al procés d'implementació i comunicació de les mesures COVID
    - Nivell d'anticipació necessari per a cada alumne.
    - Nivell de consideració i previsió d'alumnat amb potencials dificultats per l'acompliment de les mesures.

- **Planificació de facilitadors per l'acompliment de mesures COVID:** actuacions pensades per afavorir-ho relacionades amb l'anticipació, les ajudes visuals, l'establiment de rutines i hàbits nous, la previsió de suports personals i física, delimitació física de l'espai i espais per compartir dificultats i repensar solucions.
  - Anticipació i establiment de rutines i hàbits nous
    - L'anticipació dels canvis de forma personalitzada per part d'una persona referent de l'alumne pot afavorir l'acceptació dels canvis i el procés d'adaptació
  - Ajudes visuals
    - Utilitzar suports visuals i rètols que recordin les normes
    - Posar en lloc visible els estris de neteja.
    - Senyalitzar al terra els límits de forma visuals o els sentits dels passadissos pot ser d'ajuda.
  - Previsió de suports personals i/o físics
    - Possibilitar tenir i poder manipular objectes que donin seguretat i calmin l'alumne.
    - Caldrà habilitar espais on sigui possible el relaxament de certes normes per aquells membres de la comunitat educativa que ho necessitin.
  - Delimitació física d'espais
    - Les barreres físiques com plantes, armaris, cintes o tanques poden ajudar el compliment de les mesures.
  - Espais per compartir dificultats i repensar solucions
    - Els alumnes que necessitin un relaxament temporal de les normes han de saber com poden demanar-ho i tenir la seguretat que la seva demanda serà escoltada.
    - Els alumnes necessiten un nivell d'activitat física i hem de garantir que el poden realitzar de forma organitzada sinó ens apareixerà de forma desorganitzada.
  - Planificació de possibles reconfinaments
    - Cal preveure la possibilitat de nous confinaments i preparar la resposta educativa.
    - L'anterior confinament ens ha permès detectar alumnat amb especials dificultats durant el confinament i per tant podem preveure accions compensatòries d'aquestes dificultats.
    - Podem identificar i preveure algunes possibles dificultats en el retorn de nous confinaments i com acompanyar als alumnes més vulnerables davant d'aquesta situació.
- **Participació de l'alumnat:** Cal fer partícips als alumnes sobre com podem gestionar les dificultats que vagin apareixent.

- **Característiques de les mesures:** protectores, singulars, inclusives, sostenibles.

Sobre la normativa.

A tenir present:

- La normativa ha de ser molt clara i les seves excepcions també.
- Cal planificar les excepcions i flexibilitzacions de la normativa.
- La normativa ha de poder-se complir per part dels adults per tal que pugui ser considerada pels infants.
- El claustre ha d'interpretar-la de forma homogènia, comprenent les singularitats.
- Caldrà compartir i arribar a acords amb les situacions que vagin apareixent i no prendre decisions individuals abans de consensuar respostes o les dificultats.
- La normes han de poder-se complir sense esforços excessius.
- Cal analitzar els elements que dificulten el compliment de les mesures i plantejar alternatives (per ex. les pilotes al pati poden passar fàcilment els límits de l'espai de cada grup...).
- Cal planificar ajudes per a què als alumnes els hi resulti fàcil el seu compliment.
- Donar alternatives davant alguna norma difícil de complir.

Professionals

La manera en com els professionals de l'educació entomen el retorn al treball presencial en l'entorn escolar és molt diversa i té a veure amb factors personals, però també institucionals.

Així cal tenir present el grau de vivència de vulnerabilitat de cada docent, que, en alguns casos, pot ser viscut de manera traumàtica i crear les condicions a l'escola per a una organització i uns espais per compartir que ajudin als professionals a sentir-se més segurs i cuidats.

La imprevisibilitat dels esdeveniments canviants en el temps pot precipitar a donar respostes urgents, amb poc espai per a la reflexió i això pot generar dificultats en com abordar les situacions que plantegen conflicte i un augment del malestar personal dels professionals (ansietat, increment ràpid de fatiga, por).

Nivell de vulnerabilitat dels professionals.

Cal ser conscient del nivell de vulnerabilitat de tots els membres de la comunitat educativa i de com el centre i el personal docent esta vivint la situació covid i la por al possible contagi per tal de prendre mesures de protecció per baixar el nivell de malestar i augmentar el sentiment de seguretat.

Factors que augmenten la vivència de vulnerabilitat:

- Grau de risc de contagi i emmalaltir que comporta l'entorn educatiu.

- Possible responsabilitat davant les conseqüències que es poden derivar d'un possible contagi.
- Possible Indefensió davant les demandes i preocupació de les famílies.
- Dificultat per entendre els motius que porten a l'alumne a no ajustar-se a les normes sanitàries i de distanciament social. Frustració davant la falta de recursos personals i institucionals per fer atendre a l'alumne en la necessitat d'ajustar-se a les mesures sanitàries.
- Sobrecàrrega de demandes (preocupacions, dubtes, malestars, exigències...) per part de l'alumnat, les famílies i els altres docents.

Mesures protectores de la vulnerabilitat i desemparament.

- Donar suport a les necessitats personals i professionals dels diferents membres de la comunitat educativa.
- Generar condicions per afavorir la vivència de seguretat i confort en l'entorn educatiu.
- Protecció envers els riscos d'emmalaltir.
- Afavorir els processos de participació de tota la comunitat educativa en els processos i decisions sobre com abordar la complexitat i risc de la situació que es produeix a l'escola.
- Crear espais de trobada, generar condicions on els professionals se sentin tinguts en compte i afavorir les converses pedagògiques serien actuacions per acompanyar la tasca dels docents.

Famílies

Una bona relació i acompanyament amb les famílies contribueix a la reducció de la vulnerabilitat tant de les famílies com dels propis docents i a que els conflictes famílies – escola siguin menors i puguin ser tractats de manera més col·laborativa.

Cal tenir en compte que:

- L'època de confinament ha pogut generar noves organitzacions a nivell familiar (rutines) i pèrdues importants (malalties, morts, treball...).
- La tornada a l'escola pot provocar inseguretat, angoixa i por. El risc 0 no existeix.
- Les noves realitats escolars que impliquen noves organitzacions familiars: entrades i sortides graduals.

Efectes possible de les vivències de les famílies.

- La por al contagi genera angoixes i pors pot ocasionar actituds de control i fiscalització vers als altres (professionals, alumnes i altres famílies).

- Les pors de les famílies al contagi pot portar a estigmatitzar als membres de la comunitat educativa més vulnerables. Buscar calmar les angoixes amb l'assenyalament de l'altre/a (no segueix les normes, ha vingut refredat...).
- Posicions crítiques respecte al grau de compliment de la normativa de seguretat per part de l'escola i dels altres alumnes i llurs famílies. Poden reaccionar defensivament abocant la responsabilitat sobre els professionals del centre educatiu.
- Davant d'un positiu al grup de l'alumne, pot sorgir incertesa i neguit per part de les famílies especialment en funció de la resposta (discurs i temporalitat) del centre educatiu.
- Les famílies de l'alumnat vulnerables poden mostrar un sentiment de culpabilitat com a conseqüència de la conducta del seu fill i sentir qüestionades la seves habilitats parentals.

Coses possibles a fer:

- Pensar en com acompanyar i conversar amb les famílies pot facilitar molt la relació amb elles i prevenir situacions de conflicte. Cal compartir els neguits, les opinions i els possibles desencontres.
- Cal dedicar temps i preveure espais per parlar sobre els dificultats en què es troben i com ho gestionen i per ajudar a entendre la situació de l'escola i les mesures de protecció que va prenent en cada moment.
- Col·laboració de la família: cal establir complicitats amb la família de l'alumne de tal forma que sigui un element d'ajuda al compliment la normativa:
  - Pot donar suport verbal explicant i anticipant les mesures
  - Pot practicar i anticipar les mesures de protecció en domicili

Octubre 2020

Correspondència amb els autors: *CRETDIC Barcelona*. E-mail: a8954891@xtec.cat